

”ושבו בנים לגבולם”: לקראת עיצוב מדיניות חדשה לצמצום הירידה וחיזוק הקשרים עם אזרחי המדינה השוהים בחו”ל

דר' סוניה מיכאלי,
דר' נינה חיימץ ודר' אלק ד' אפשטיין

לפי אומדנים דמוגרפיים שונים מוערך מספר הישראלים בחו”ל בכ- 700 אלף איש לכל הפחות, ויש הגורסים שהוא אף עולה על מיליון. לשון אחר, קהילייה של ישראלים לשעבר (האם רק לשעבר?) הינה התפוצה היהודית השנייה בגודלה בעולם, אחרי יהדות ארצות-הברית. מספר הישראלים השוהים בחו”ל גבוה מאשר מספר היהודים בבריטניה, בצרפת, ברוסיה, באוקראינה או בכל ארץ אחרת, מלבד ארצות-הברית.

פוטנציאל לעלייה מברית-המועצות לשעבר, ככל הנראה, מומש ברובו הגדול, ויש סיכוי סביר כי השנה, לראשונה מאז 1988, מספר העולים שיגיעו ארצה (כ- 15,000 איש) יהיה קטן ממספר היורדים שיעזבו את הארץ (כ- 20,000). לאור חשיבות הגורם הדמוגרפי בכל התהליכים המתרחשים באזורנו, יש כאן בעיה אסטרטגית קיומית למדינת ישראל. מצב דברים זה מחייב את המשרדים הרלוונטיים, וראשית כל, את המשרד לקליטת העלייה, ברענון יסודי של דפוסי המחשבה והעבודה, והרי ברור כי אין קבוצת אוכלוסיה שמתאימה יותר לעלייה לישראל מאשר הישראלים שמסיבות שונות עזבו את הארץ. העבודה למניעת הירידה ולהחזרת הישראלים השוהים בחו”ל ארצה היא משימה לאומית חשובה ביותר, ולא פלא שועדות ציבוריות שונות התחילו לאחרונה לעסוק בנושא (התקיימה ישיבה של הועדה לעלייה, קליטה ותפוצות של הכנסת; הנושא עלה בדו”ח ועדת שוחט, דרך הנושא של מניעת “בריחת מוחות” וחזרתם של המוחות שכבר עזבו, וכו’).

תופעת הירידה בקרב הישראלים הותיקים ובקרב העולים ששוהים בארץ פרק זמן קצר יחסית נובעת מסיבות שונות ואנו צריכים לגבש המלצות מתאימות לטיפול דיפרנציאלי בקרב קבוצות אוכלוסיה שונות בבלימת הירידה ובניסיון להחזיר ארצה את הישראלים שעזבו. יש לטפל בנושא באופן מותאם, בשפות שונות (ברוסית, ספרדית,

צרפתית, אנגלית וכו', נוסף לעברית), תוך התייחסות עניינית לאותן הבעיות שהביאו להחלטה לעזוב את הארץ, והתמודדות כנה עם הבעיות הללו, שלא דווקא זהות בקרב העולים והצברים. כמו כן, העולים שהחליטו לחזור לארצות מוצאם לאחר פרק זמן בארץ לאו דווקא זהים לעולים שעזבו את ישראל לטובת ארצות זרות אחרות, יש כאן "ירידה" שונה בתכלית. טיפול בנושא חשוב זה צריך להתבצע תוך התבססות על הידע המחקרי שנצבר.

***

הירידה מן הארץ היוותה ומהווה אחד הנושאים המרכזיים בשיח סביב הזהות וההזדהות הישראלית. כדברי פרופ' סרג'יו דלה-פרגולה, זה הוא אחד התהליכים ש"תלוי במסגרת ההתייחסות הערכית של המתבוננים בהם, יותר מאשר ממהותם האובייקטיבית של התהליכים עצמם"¹. ההגירות הגדולות מאירופה לארה"ב, לאוסטרליה, לקנדה וגם לארצות אחרות לא התרחשו בהקשר אידיאולוגי. משום כך, לא נתפסה עזיבת ארץ המוצא או השיבה אליה, בעקבות קשיי קליטה במולדת החדשה, כמלמדת על תכונות שליליות של המהגרים או של ארצות ההגירה. לא כך הדבר בישראל. תופעת הירידה אמנם ליוותה את המפעל הציוני מראשיתו, אך היחס אליה ברוב פרקי הזמן לא היה סובלני. היקף הירידה גדל בעשרים השנים האחרונות. עם היורדים נמנים כיום עולים שלא הצליחו להיקלט בארץ וגם ילידי ישראל שגדלו והתחנכו בה. שאלה רטורית, כביכול, של פרופ' אליעזר שביד מהווה דוגמא בולטת לשימוש בנושא הירידה בשיח על הזהות וההזדהות בישראל: "...מהו משקל הדברים על שייכות לעם? מי שהחליט לרדת - החליט למעשה שדברים כאלה אינם חשובים בעיניו"². מן הראוי לציין כי בעת פרסום דברים אלה בתחילת שנות השמונים קרוב לרבע מיליון (כ-232,000) תושבי ישראל שהו בחו"ל תקופה של למעלה מ-4 שנים, כלומר, למעשה, עזבו את הארץ³, וספק רב עד כמה אפשר לסכם ולומר שכולם ויתרו על השתייכותם לעם היהודי ואף לקולקטיב הישראלי. ברוב המקרים, עזיבת הארץ לא נבעה ממניעים אידיאולוגיים (כגון האכזבה בציונות, תחושת הניכור מן המדינה ומן העם וכו', ברוח הדברים המצוטטים של פרופ' שביד), אלא מסיבות פרגמטיות, שישאל יקרה להם וששומרים על קשר רוחני איתה.

בעבר נוצר סטריאוטיפ מובהק של היורדים: הם נתפסו כאנשים צעירים, משכילים ומוכשרים, אינדיווידואליסטים, המעדיפים התגשמות אישית על צרכי החברה,

1 סרג'יו דלה-פרגולה, "עליה, ירידה ובעיות דמוגרפיות אחרות", בספרו של אלוף הראבן (עורך), *האומנם קשה להיות ישראלי* (ירושלים: מכון ון ליר, 1983), עמ' 254.

2 אליעזר שביד, "הירידה כתהליך של התפרקות", מעריב, 7 ביוני 1981.

3 ראו ממצאים אלה ואחרים אצל דלה-פרגולה, "עליה, ירידה ובעיות דמוגרפיות אחרות", עמ' 226.

המזלזלים ביעדי הביטחון הלאומי, חילוניים שחוסנם הנפשי-ערכי כיהודים איננו רב ושהשתייכותם הלאומית כלל לא חשובה להם. ניתן להמחיש זאת הן באמצעות סקירה קצרה של כינויי היורדים והן תוך כדי פניה לגישות התיאורטיות אשר באו לידי שימוש בהתייחסות אליה. כדברי עו"ד שמואל להיס, "רוב רובם של היורדים הם חילוניים, וחוסנם הנפשי-ערכי כיהודים איננו רב. ... היורד לא חש - רגשית - ואולי אף לא הגיונית, במהות הקשר של שותפות בינינו החיים כאן כיום בארץ-ישראל, לבין אותם יהודים בכו על נהרות בכל וחלמו על ציון, ובין אותם יהודים בגולה שטרם עלו לארץ. אין הם מרגישים שקיים מכנה משותף רצוף בין כל אלה"⁴. גם לדעת פרופ' גרשון שקד ז"ל, מהווה הירידה ביטוי לאובדן הזהות הישראלית; כלשונו, "המסקנה הפנימית והעגומה של אובדן הזהות הישראלית היא הירידה"⁵.

יתר על כן, נתפסה הירידה כסטייה חברתית ואף כמחלה. אסתפק בציטוטים מדברי שלושה פרופסורים לסוציולוגיה מאוניברסיטת תל-אביב. כך לדברי פרופ' רינה שפירא ושולה בן-יצחק, "אחוז הלוקים ב"מחלת הירידה" זהה בשכיחותו בקרב העדות השונות, והגורם הראשוני המסביר אותה הוא ההזדהות עם ערכים קולקטיביסטיים"⁶. לדברי פרופ' אורית איכילוב ועמיתיה, "הירידה אינה אלא סופו של תהליך הינתקות ממושך מן החברה הישראלית ומערכותיה המרכזיים. ... סוג של סטייה חברתית"⁷. פרופ' ינון כהן אף השווה בין תופעת הירידה להתאבדות; לדבריו, "כמו התאבדות, גם ירידה מהארץ היא התנהגות אינדיווידואלית סוטה. ... ירידת יהודים מישראל דומה להתאבדות בכל הנוגע לפגיעה בנורמה מרכזית, פגיעה הגוררת תגובה אמוציונאלית חזקה של הקולקטיב"⁸.

לא זו בלבד אלא שנתפסה הירידה כ"איבוד" יהודים ואף פגיעה בביטחון לאומי; לדברי פרופ' ברוך קימרלינג, שהלך לעולמו במאי 2007, "ה"יורד", לא זו בלבד שהוא מחליש את המערכת ופוגע בביטחון הלאומי, אלא שהוא גם מכחיש - או לפחות מערער - את תוקף הטיעון הציוני, הגורס כי אין קיום כיהודים ואין ביטחון ליהודי פרט למסגרת הישות הריבונית היהודית". לדברי פרופ' ינון כהן, "היורדים פוגעים בנורמה מושרשת של החברה היהודית בארץ. עדות לכך הם כינויים, המיוחסים לעתים ליורדים

4 דברי עו"ד שמואל להיס, מנכ"ל הסוכנות היהודית לשעבר, מצוטטים בעיתון "ישראל שלנו", 10 בדצמבר 1983.

5 גרשון שקד, "בזכות החולין הישראלי ובגנות הירידה ו"החזרה" עמ' 64-45 בספרו של אלוף הראבן (עורך), האמנם קשה להיות ישראלי (ירושלים: מוסד ון ליר, 1983), עמ' 60.

6 רינה שפירא ושולה בן יצחק "ירידה מן הארץ: מעט מדי חומר או מעט מדי רוח?" עיונים בחינוך, 36 (1983), עמ' 19.

7 אורית איכילוב, פלור היימן ורנה שפירא, "שיזור חברתי וערכי של מתבגרים בשכונה עירונית ועמדותיהם כלפי ירידה מן הארץ", עיונים בחינוך, 48 (1988), עמ' 70.

8 ינון כהן, "הסכסוך הישראלי-ערבי והירידה מן הארץ", מגמות, ל"ב (1990), עמ' 436.

על-ידי גורמים פוליטיים: "נפולת של נמושות", "עריקים מבחינה לאומית" ועוד ("ידיעות אחרונות", 12 במאי 1976). ... "איבוד" יהודים כתוצאה מירידה (או כתוצאה מצמצום בעליה, מ"נשירה" ומירידת שיעורי הילודה), נתפס כמאיים על יכולת המדינה להגן על עצמה. מנחם בגין, באחד מנאומיו בכנסת, אף חישב את חומרת הבעיה: "מאז קום המדינה, אבדנו [כתוצאה מירידה] ארבע אוגדות ושתיים-עשרה חטיבות". אליעזר שביד ביקש לתת את הדעת לחומרת התופעה ומשמעותה: מספר היהודים הנושאים בעול מתמעט. פחות ידיים עושות. והאוכלוסייה היהודית מצטמקת - יחסית לאוכלוסייה הערבית הגדלה במהירות. העומס הישיר המוטל על כל אחד ואחד גדל. גוברת הסכנה שלא נוכל לשמור לאורך זמן על בסיס הרוב והריבונות הדרוש לקיומה של המדינה. ביטחונם הקיומי של הנשארים פוחת...¹⁰. עו"ד שמואל להיס אף ראה בירידה איום על עצם הקיום הפיסי של הקולקטיב הישראלי: "יש ויש איום פיסי על עצם קיומה של המדינה, בגלל הירידה ההמונית"¹¹.

בשנות החמישים, השישים והשבעים הוקיע התרבות הממלכתית את היורדים בצורה חד-משמעית, ואילו בשני העשורים האחרונים יחס זה השתנה, והציבור נוטה לקבל את הצער הזה כלגיטימי ומביע נכונות להתייחס אליו בהבנה רבה יותר, תוך התחשבות במכלול הנסיבות הרלוונטיות. במשך השנים הציבור למד כי האנשים המזוהים יותר מכולם עם "הישראליות", כמו שר החוץ המיתולוגי אבא אבן ז"ל, או המחבר של רב-המכר "ישראלים: מייסדים ובניהם" עמוס אילון, שגם חיבר את הביוגרפיה של הרצל, עברו לגור בחו"ל, כמו גם בני המשפחות של המנהיגים הפוליטיים: בנו של ראש הממשלה לשעבר יצחק רבין ז"ל יובל, אחיו ובנו של ראש הממשלה אהוד אולמרט וכו'. במשך הזמן הופיעו גם חיבורים שלמים שעסקו בנושא, כולל המונוגרפיה פרי עטו של פרופ' סטיבן גולד (פורסמה באנגלית בלונדון ב-2002 ולא תורגמה לעברית)¹², ספרה של פרופ' נעמי צבר על בני הקיבוצים שעזבו את הארץ (גם ספר זה לא תורגם לעברית)¹³ וספרו של פרופ' משה שקד על הישראלים לשעבר בניו-יורק¹⁴. לאחרונה נעשה גם ניסיון לנתח את התפוצה הישראלית בחו"ל במסגרת

9 ינון כהן, "הסכסוך הישראלי-ערבי והירידה מן הארץ", עמ' 434.

10 אליעזר שביד, "הירידה כתהליך של התפרקות".

11 ראו דברי עו"ד שמואל להיס בעיתון "ידיעות אחרונות" ביום 15 בנובמבר 1981.

12 Steven Gold, *The Israeli Diaspora* (London, Routledge, 2002) ראו

13 Naama Sabar, *Kibbutzniks in the Diaspora* (Albany, State University of New York Press, 2000)

14 Moshe Shokeid, *Children of Circumstances: Israeli Immigrants in New-York* (Ithaca, Cornell University Press, 1988)

השיח הפוסט-ציוני, אם כי המחברים ציינו כי לא כל מי שעוזב את הארץ מקבל בהכרח את הנרטיב הפוסט-ציוני¹⁵.

במקביל עלה גם אחוז האזרחים אשר לא פוסלים את אפשרות הירידה באופן אישי: כך, לדוגמה, ממחקרה של מייזלס עולה כי 13.5% מהחיילים, אשר השתחררו משרות סדיר בשנת 1990, השיבו בתשובה לשאלה "האם אתה בטוח שתישאר בארץ?" כי "כמעט בטוח שלא אשאר" או "חושב שלא אשאר אך אינני בטוח" - וזאת לעומת 9.6% בקרב חיילים המשוחררים במחזור 1987 ו-4% בקרב מתגייסי 1974; יש לציין כי גדל גם אחוז המתלבטים ["יתכן שאשאר בארץ אך אינני בטוח"]: כשליש מחיילים המשוחררים (34% במחזור 1987, 30% במחזור של 1990) בחרו בתשובה זו¹⁶. מן הממצאים שמביא אורי פרגו עולה תמונה דומה: בשנות השישים כ-88% מן הצעירים הלא-דתיים הביעו את התנגדותם לירידה מן הארץ, ואילו בשנת 1985 - רק 17.6%; ממצאי הסקר שערך בשנת 1989 זאב בן-סירא העלו כי יותר מרבע מן האזרחים הצעירים אינם בטוחים שיישארו בארץ¹⁸ (וזאת לעומת 1% בשנת 1965 ו-3% בשנת 1974¹⁹). כ-19% מצעירים-עולים, שרואיינו על-ידי צוות מכון "מותגים", הביעו את שאיפתם לעזוב את הארץ ולהגר לארץ אחרת, למעלה מ-40% מהם - לארצות-הברית ולקנדה²⁰. בשנים האחרונות, לאור המשברים הביטחוניים ובמיוחד - מלחמת לבנון השנייה, שהשפעתה על היקף הירידה מן הארץ טרם ניתן להעריך, מגמה זו הלכה והתחזקה. עם זאת, יש לציין כי רוב היורדים הפוטנציאליים (כלומר, האנשים שאומרים כי שוקלים לעזוב את הארץ) בפועל נשארים, ורק חלק קטן יחסית מאלה שמביעים נכונות ואף שאיפה לעזוב אכן עוזבים. עם זאת, יש לציין כי לאור ירידה ניכרת במספר העולים (בשנת 2006 הגיעו לישראל 19,264 עולים - המספר הנמוך ביותר של עולים שהגיעו לישראל מאז שנת 1988)²¹, מספר היורדים פחות או יותר שווה למספר העולים, ואין להתעלם מכך. בשנת 2007 צפוי ששיעור היורדים (כ-20 אלף איש) יהיה אף גבוה משיעור העולים (כ-15 אלף איש). לאור מצב הדברים הקיים הופכים

15 דמיטרי סנויאן ואלק אפשטיין, "תפוצות פוסט-ציוניות: ישראלים בחו"ל", תפוצות, חוברת 1 (2006), עמ' 200-223 [יצא לאור במוסקבה בשפה הרוסית].

16 עפרה מייזלס, "ניתוח השוואתי של קבוצות גיל שונות בנושאי עמדות ותפיסות כלפי צה"ל והמדינה. דו"ח מחקר" (זכרון יעקב: המכון הישראלי למחקרים צבאיים, 1992), עמ' 9.

17 אורי פרגו, "הזהות היהודית של נוער ישראלי, 1965-1985", יהדות זמננו 5 (1989), עמ' 279.

18 זאב בן-סירא, ציונות מול דמוקרטיה (האוניברסיטה העברית: הוצאת ספרים ע"ש מאגנס, 1995), עמ' 198.

19 שמעון הרמן, זהות יהודית: מבט פסיכולוגי-חברתי (ירושלים: הספרייה הציונית, 1979), עמ' 169.

20 אליעזר פלדמן, "בני נוער 'רוסים' בישראל", בספרו של משה קניגשטיין (עורך), הפנים הרוסיות של ישראל: דיוקן חברתי (מוסקבה/ירושלים: "גשרים", 2007), עמ' 375 [בשפה הרוסית].

21 "בשנת 2006 הגיעו לישראל 19,264 עולים". הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הודעה לעיתונות, 20 בפברואר 2007.

ישראלים, השוהים בחו"ל, לאחת הקבוצות המרכזיות, אם לא המרכזית ביותר, אליה פונה ממשלת ישראל במטרה להביאה ארצה. בהתחשב בעובדה שאנשים אלה יודעים עברית ומכירים את ישראל היטב, אין קבוצת אוכלוסייה "טבעית" יותר לעלייה ארצה. לפי הנתונים, שפורסמו בספטמבר 2005, מראשית המדינה קרוב ל-642 אלף איש עזבו את ישראל²². אלה מביניהם שנמצאים בחיים וצאצאיהם, שמספרם הכולל מוערך בכמיליון איש, מהווים מאגר פוטנציאלי גדול מאוד לעלייה/חזרה לישראל. הנושא הנ"ל כבר נידון בישיבות ועדת הכנסת לעלייה, קליטה ותפוצות וההתייחסות אליו נכללה, למשל, בדו"ח ועדת שוחט, שהוגש ביולי 2007 לשרי החינוך והאוצר.

אומדן מספר היורדים בחישובי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מבוסס על ההפרש בין מספר הישראלים היוצאים מהמדינה לפרק זמן של יותר משנה ובין מספר הישראלים החוזרים אליה לאחר שהות של שנה לפחות בחו"ל. הפרש זה מייצג את מספר הישראלים שנשארו בחו"ל.

נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על מספרם הכולל של היורדים מהארץ בשנים 2004-2000 לעומת מספר העולים:

השנה	מספר היורדים	מספר העולים
2000	12,900	60,192
2001	19,400	43,580
2002	19,000	33,567
2003	16,300	23,268
2004	14,200	20,898

עדיין אין ללשכה המרכזית לסטטיסטיקה נתונים על הירידה בשנים 2005 ו-2006, שכן הנתונים על ירידה מהארץ מעובדים רק כעבור 15 חודשים מהיציאה מהארץ²³.

באוקטובר 2006 התקיים בוועדת העלייה, הקליטה והתפוצות דיון בנושא הירידה מן הארץ. בדיון זה נמסרו נתונים מדאיגים על תופעת הירידה מישראל. שיעור היורדים

22 ראו את הנתון הנ"ל מצוטט במאמר באתר <http://news.walla.co.il/?w=/778161>

23 הנתונים על מספר היורדים נמסרו על-ידי הגב' מרינה שפס, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, למרכז מחקר ומידע של הכנסת ב-22 ביוני ו-30 ביולי 2006. הנתונים על מספר העולים הם מתוך: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל, כרך 56, 2005.

בקרב עולים גבוה פי חמישה משיעור היורדים בקרב ישראלים ותיקים; יותר משכילים עוזבים את ישראל ומתחילים חיים חדשים בחו"ל. במחקר חדש על "בריחת המוחות" מישראל שנערך באוניברסיטה העברית נבדקו שיעורי הירידה מהארץ בשנים 1995-2002 על-פי תעסוקה, הכנסה, מצב משפחתי וותק בארץ. עיקרי הממצאים מראים כי בקרב האוכלוסייה המשכילה בישראל הנטייה לרדת מהארץ רווחת יותר מאשר בעלי ההשכלה הנמוכה. על-פי דו"ח שמסר נציג מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לוועדת העלייה, שיעור הירידה בקרב העולים הלא-יהודים מחבר המדינות יותר מכפול משיעורם בקרב העולים היהודים²⁴. סקירת המחקר שבוצעה על-ידי צוות המרכז למחקר ומידע של הכנסת הצביעה על מספר סיבות לעזיבת הארץ, כדלקמן:

- ישראלים השואפים לשפר את תנאי חייהם ויוצאים לחו"ל בשל בעיות כלכליות שהם נתקלים בהן בארץ, כגון אבטלה, יוקר המחיה, מיסוי גבוה, שכר נמוך מהשכר שיוכלו לקבל בחו"ל ועוד;
  - סטודנטים או חוקרים השואפים להשלים את לימודיהם בחו"ל בתנאים טובים יותר מאלה שמתאפשרים בארץ;
  - עולים חדשים שלא השתלבו בארץ מבחינה תעסוקתית בשל אי-התאמה מקצועית לשוק העבודה בארץ. לפי המחקר של המשרד לקליטת העלייה²⁵, בקרב יורדים אלה קבוצת צעירים בעלי השכלה גבוהה בהשוואה לכלל העולים החדשים. מעניין לציין שמחברי נייר עמדה זו מאמצים את המסקנה המפוקפקת לפיה המצב הפוליטי והביטחוני בארץ אינו מהסיבות הראשיות לירידה²⁶. אנו סבורים מסקנה זו ראויה לבדיקה מעמיקה יותר. כך, למשל, בסקר שבוצע בקרב ישראלים דוברי רוסית בספטמבר 2006, כחודש לאחר מלחמת לבנון, בתשובה לשאלה "איך השפיעה עליך מלחמת לבנון והאירועים הקשורים בה?", השיבו קרוב לשליש (32.07%) מן המרואינים כי בעקבות המלחמה הם התחילו לחשוב על ההגירה לארץ אחרת, והייתה זו התשובה הרווחת ביותר לשאלה זו²⁷. אין פלא אפוא שמספר הישראלים לשעבר ברוסיה מוערך בכ-70 אלף איש, מתוכם כ-45 אלף במוסקבה בלבד²⁸.
- יש צורך אפוא להקים צוות מומחים שיאסוף יותר חומר מעודכן בנושא, כדי שנוכל יחד לגבש המלצות מתאימות לטיפול דיפרנציאלי בקרב קבוצות אוכלוסיה שונות בבלימת הירידה ובניסיון להחזיר ארצה את הישראלים שעזבו. שיעור העולים

24 מירי חסון, "יורדים מהארץ: פי 5 יותר עולים מוותיקים", אתר ידיעות אחרונות, 25 באוקטובר 2006.
25 שמואל אדלר, "הירידה בקרב עולי ברית-המועצות לשעבר שעלו בתקופה שבין 1.1.89 ובין 31.12.02", המשרד לקליטת העלייה - האגף לתכנון ולמחקר, פברואר 2004.
26 נעמי מי-עמי, "נתונים על הירידה מן הארץ", מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 27 ביולי 2006.
27 ראו את ממצאי הסקר באתר <http://www.intersol.co.il/ispr/index.php?page=2988> [בשפה הרוסית].
28 ראו בנושא זה את כתבתו של בועז גאון, "ישראל בירידה", מעריב - סופשבוע, 9 בינואר 2004.

בקרב היורדים גבוהה בהרבה בהשוואה לשיעור הישראלים הוותיקים, וייתכן מאוד כי מכלול אחר של סיבות ונסיבות מביא את העולים ואת הצברים לעזוב את ישראל. לכן יש לטפל בנושא באופן דיפרנציאלי, בשפות שונות (ברוסית, ספרדית, צרפתית, אנגלית וכו', נוסף לעברית), תוך התייחסות עניינית לאותן הבעיות שהביאו להחלטה לעזוב את הארץ והתמודדות כנה עם הבעיות הללו, שלא דווקא זהות בקרב העולים והצברים.

יש לציין שגם בקרב האזרחים החדשים של ישראל, שבאו ארצה מארצות שונות, שיעור היורדים שונה מאוד מקהילה לקהילה. הממצאים, אותם אסף וניתח בשנת 2003 שמואל אדלר, מלמדים שמבין 1,126,396 העולים שהגיעו בתקופה 1.1.89 עד ל-30.6.02 עזבו את הארץ לתקופה של לפחות שנה וטרם חזרו 100,046 איש, שהם מהווים 8.9% מכלל העולים. שיעורי הירידה הגדולים ביותר היה בקרב עולי קנדה (30%) וארה"ב (26%). שיעור גבוה היה גם בקרב עולי בריטניה (23%) וצרפת (18%). שיעור נמוך יחסית היה בקרב עולי ארגנטינה (11.1%) ובקרב עולי ברה"מ לשעבר (7.5%)²⁹ - וזאת בניגוד מוחלט לדעה הרווחת כיום.

סה"כ עולים שעלו לישראל לתקופה 30.6.2002 - 1.1.1989 ויצאו מישראל מ-30.6.2002 - 1.1.1989 ושלא חזרו לארץ עד 30.6.2003 ובארצות נבחרות

שיעור בעליה	שיעור יורדים בארצות נבחרות מכלל היורדים	שיעור הירידה	יורדים	עולים	סה"כ עולים
100%	100%	8.9%	100,046	1,126,369	סה"כ עולים
83.2%	70.5%	7.5%	70,543	936,658	ברה"מ לשעבר
0.6%	1.6%	23.0%	1,578	6,888	בריטניה
2.0%	4.1%	18.1%	4,052	22,371	צרפת
2.5%	7.4%	26.2%	7,412	28,297	ארה"ב
0.3%	1.1%	30.0%	1,132	3,790	קנדה
1.8%	2.2%	11.7%	2,228	20,111	ארגנטינה

29 שמואל אדלר, "הירידה בקרב עולי ברית-המועצות לשעבר שעלו בתקופה שבין 1.1.89 ובין 31.12.02".

"ושבו בנים לגבולם": לקראת עיצוב מדיניות חדשה לצמצום הירידה וחיזוק הקשרים עם אזרחי המדינה השוהים בחו"ל

על אף שבעיית ההגירה מן הארץ נתפסת לעיתים כתופעה אחת, יש לנתח אותה בנפרד לפי המגזרים השונים. רק ניתוח כזה יאפשר לגבש מסקנות לבלימת התופעה וליצירת דפוסי עבודה הולמים במטרה להחזיר מספר גדול ככל שרק ניתן של הישראלים הביתה, לישראל.

נספח. ישראלים ששהו ברציפות בחו"ל שנה ומעלה, לפי שנת יציאה וחזרה, באלפים, 1990-2004

מזה: עולים מבריה"מ לשעבר 1990+			סך הכול			שנה
מאזן	חזרו	יצאו	מאזן	חזרו	יצאו	
79,2	13,7	92,9	214,8	132,4	347,2	סך הכל
0,4	0,0	0,4	14,2	10,5	24,7	1990
3,1	0,0	3,1	11,4	11,5	22,8	1991
5,7	0,1	5,8	12,6	10,5	23,1	1992
5,0	0,3	5,3	16,4	10,8	27,2	1993
4,8	0,5	5,3	10,1	9,0	19,1	1994
5,7	0,6	6,3	16,7	7,9	24,7	1995
5,3	0,9	6,2	13,0	8,0	20,9	1996
4,7	1,3	6,0	12,8	7,2	20,0	1997
5,0	1,2	6,2	13,2	6,5	19,7	1998
4,1	1,5	5,6	12,7	6,8	19,5	1999
5,4	1,5	6,9	12,9	8,4	21,2	2000
6,8	1,2	8,0	19,4	7,8	27,2	2001
8,5	1,2	9,7	19,0	8,3	27,3	2002
7,9	1,5	9,4	16,3	9,1	25,4	2003
6,8	1,9	8,7	14,2	10,0	24,2	2004